WIKIPEDIA

Azija

Iz Wikipedije, proste enciklopedije

Azija je največja celina na svetu. Obsega skoraj tretjino kopnega Zemlje (45,5 milijonov kvadratnih kilometrov) in je štirikrat večja od Evrope, skupaj s katero tvori Evrazijo, ozka kopenska ožina pa jo povezuje tudi z Afriko na mestu, kjer je danes Sueški prekop. Skoraj v celoti leži na vzhodni in severni zemeljski polobli. Po obliki je razpotegnjena v smeri vzhod - zahod; njena najzahodnejša točka je rt Baba v Anatoliji (Turčija) pri 26°4' vzhodne zemljepisne dolžine, najvzhodnejša pa otočje Diomede v sredini Beringovega preliva pri 169°0' zahodne zemljepisne dolžine, s čimer obsega 11 časovnih pasov.

Meje med kontinenti niso povsem jasno določene. Med Evropo in Azijo potekajo skozi Dardanele, po Marmarskem morju, skozi Bosporsko ožino, po Črnem morju, po Kavkazu, Kaspijskem jezeru in nato po uralskem grebenu. K Aziji spadajo tudi otoki v Indijskem in Tihem oceanu.

Ime *Azija* naj bi izhajalo iz asirske besede *asu* (vzhod). Toponim predstavlja bolj družbeno-geografski kot fizični koncept, saj zaradi velikosti obsega izjemno raznolike geografske in kulturne regije.

Azija

Površina	44.579.000 km²[1]
Št. prebivalcev	4.164.252.000 (1.)[2]
Gostota naseljenosti	87 preb./km²
Demonim	Azijci
Države	49 (in 5 spornih)
Odvisna ozemlja	**List** Akrotiri in Dekelia Britansko ozemlje v Indijskem oceanu Božični otok Kokosovi otoki Hong Kong Macao
Nepriznana območja	**List** Abhazija Gorski Karabah Severni Ciper Južna Osetija Tajvan
Čas	UTC+2 do UTC+12
Domena TLD	.asia
Največja mesta	Metropolitanska območja v Aziji po prebivalstvu **List** Tokio Seul Mumbai Daka Delhi Karači Džakarta Osaka Šanghaj Manila Hong Kong Teheran Chittagong Doha Peking Guangzhou Tajpej

Vsebina

Geotektonska zgradba
Podnebje
Podnebni tipi
Hidrografske značilnosti
Prebivalstvo
Rasna in verska sestava
Kmetijstvo
Zelena revolucija
Oblike poljedelstva
Vplivi zahoda
Geografija
Druge delitve
Politična geografija
Sklici
Viri
Zunanje povezave

Geotektonska zgradba

Reliefno je Azija zelo raznolika celina. Sestavljajo jo predkambrijski ščiti in plošče (Ruska plošča, Arabska plošča, Sibirska plošča in Dekanski ščit), mladonagubana gorovja iz terciarja (Himalaja, Tibet, Kavkaz, Anatolija, Hindukuš, Iransko in Iraško višavje), hercinska gorovja in planote (Uralsko gorovje, Južnokitajsko gorovje, Mongolija, Altaj, Tjanšan in Malaja) in velika nižavja (Mezopotamija, Kitajsko nižavje, nižavje ob reki Mekong in Bengalsko nižavje). Največja mladonagubana gorovja so na jugu, saj gre tam za podrivanje avstralske plošče pod evrazijsko.

Podnebje

Glavna dejavnika, ki vplivata na podnebje v Aziji, sta geografska širina in velikost celine, saj zaradi njene velikosti in lege najdemo na njej vse podnebne tipe. Na podnebje vpliva tudi oddaljenost od morja, saj se z njo veča letna temperaturna amplituda in manjša letna količina padavin. Pomemben dejavnik je tudi razporeditev gorovij, saj ta zapirajo pot vlažnim zračnim masam, ki prihajajo iz Indijskega in Tihega oceana. Območja pred temi pregradami na jugu in vzhodu celine tako dobivajo veliko padavin, medtem ko je notranjost celine za njimi zelo sušna.

Podnebni tipi

- Zmerno hladno podnebje (večji del Sibirije)
- Tundrsko podnebje (obale Severno ledenega morja)
- Ekvatorialno podnebje (Indonezija, Malajski polotok, Filipini, Šrilanka)
- Savansko podnebje (Indijski polotok, notranjost Indokine)
- Tropsko suho in polsuho podnebje (jug Arabske puščave)
- Sredozemsko podnebje (območje Anatolije in Bližnjega vzhoda)
- Subtropsko vlažno podnebje (vzhod Kitajske)
- Monsunsko podnebje (sever Indije in Indokine, JV Kitajske)

- Subtropsko suho in polsuho (sever arabskega polotoka, puščave Lut, Kevir in Thar)
- Celinsko podnebje (SV Kitajske, JV Sibirije)
- Celinsko suho in polsuho podnebje (puščava Gobi, Tarimska kotlina, puščavi Karakum in Kizilkum ob Aralskem jezeru)

Bangkok
Singapur
Kuala Lumpur
Hošiminh
Dubaj

Hidrografske značilnosti

Sestavljena satelitska slika Azije

V Aziji imamo štiri povodja: povodje Severno ledenega morja, Tihega oceana, Indijskega oceana in Sredozemskega morja. Zaradi velike reliefne razgibanosti (gorovja na jugu celine) in oddaljenosti od morja je osrednji del Azije brezodtočen. Reke na jugu Azije pripadajo povodju Indijskega oceana (Ind, Ganges, Brahmaputra). Za te reke je značilen ledeniški režim. Najmanjši pretok imajo v času zimskega monsuna, največji pretok pa v času poletnega monsuna, takrat je tudi obdobje rednih poplav. V povodje Indijskega oceana še sicer spadajo reke Evfrat, Tigris in Iravadi. Za njih pa je značilen najvišji pretok pozimi in spomladi, medtem ko je poletje čas suše in je pretok zelo nizek.

Reke na jugozahodu Azije spadajo v povodje Sredozemskega morja. Gre predvsem za relativno kratke reke, ki imajo največ vode pozimi, zaradi potujočih depresij in imajo zato dežni režim. Sibirske reke (Irtiš, Ob, Jenisej, Lena) spadajo v povodje Severno ledenega morja in so večji del leta zamrznjene. Delno se stopijo poleti in takrat po navadi poplavljajo.

Kitajske reke spadajo v tihooceansko povodje. Najznačilnejši sta Jangce in Huang He in imata obe ledeniško dežni režim. Reka Huang He je dobila ime (Rumena reka) po rumenih delcih puhlice, ki jih prenaša s seboj. Te v spodnjem toku tudi odlaga in zato marsikje tudi poplavi. Jangce (Modra reka) je najdaljša azijska reka in po njej poteka kar 2/3 rečnega prometa. Reka je zelo onesnažena, v času poletnega monsuna pa poplavlja.

Reke imajo v Aziji velik pomen, saj vsako leto z naplavinami prinesejo različna hranila, potrebna za kmetovanje. Njihovo vodo uporabljajo tudi v gospodinjstvu in so poleti (monsun) tudi edini stik s svetom. Na drugi strani pa katastrofalne poplave prinašajo tudi izjemno ekonomsko škodo in številne žrtve.

Prebivalstvo

V Aziji živi 60 % svetovnega prebivalstva, od tega več kot polovica na Kitajskem in v Indiji. Prebivalstvo je neenakomerno razporejeno. Redko poseljena območja so predvsem na severu in jugovzhodu celine ter v osrednji Aziji. Glavni razlog za to pa je podnebje z malo padavinami oziroma z nizkimi temperaturami. Najgosteje poseljena območja so na Filipinih, na obalah Indokitajskega polotoka, gosto poseljeni so tudi otok Java, Kitajska in Indija ter Japonska. Glavni razlogi so predvsem nižinski relief, rodovitna prst, možnost ukvarjanja s kmetijstvom in prisotnost rek. Naravni prirastek je v Aziji nad svetovnim povprečjem. Rodnost je visoka (okrog 25 ‰) medtem ko je smrtnost precej manjša (8 ‰). Povprečna stopnja urbanizacije je v Aziji 50 %, medtem ko je v nekaterih državah celo 90 % (Japonska, Singapur, Izrael), v drugih pa tudi pod 20 % (Butan, Nepal, Bangladeš). Delež urbanega prebivalstva se sicer veča, s tem pa se pojavlja problem prenaseljenosti v mestih, brezposelnosti in številne druge težave.

Zgodovina populacije

Leto	Preb.	±%
1500	243.000.000	—
1700	436.000.000	+79.4%
1900	947.000.000	+117.2%
1950	1.402.000.000	+48.0%
1999	3.634.000.000	+159.2%
2012	4.175.038.363	+14.9%

Vir: "UN report 2004 data" (PDF). (http://www.un.org/esa/population/publications/sixbillion/sixbilpart1.pdf)
Število za leto 2012 je iz PopulationData.net (http://www.populationdata.net/index2.php?option=continent&cid=4&nom=asie).

Rasna in verska sestava

V Aziji prevladuje rumena rasa, ki je razširjena predvsem na vzhodu in jugovzhodu celine. Bela rasa je razširjena v Rusiji, JZ Aziji in Indiji.

Iz Azije izvirajo vse svetovne religije. Krščanstvo izvira iz Izraela, vendar so danes kristjani v Aziji v manjšini. Pravoslavne najdemo v Rusiji, medtem ko katolike na Filipinih in v Jeruzalemu. Islam je najbolj razširjen na arabskem polotoku in ima velik vpliv na življenje ljudi. V Indiji je razširjen hinduizem, medtem ko je na Japonskem najbolj razširjen šintoizem. Pripadnike budizma najdemo v Indokini, na Tibetu in tudi na Kitajskem, kjer pa je razširjen tudi konfucionizem.

Kmetijstvo

Za večino azijskih držav je kmetijstvo še vedno prevladujoča panoga, vendar se med njimi kažejo velike razlike. Kmetijske države z več kot 70 % kmečkega prebivalstva (Bangladeš, Butan, Nepal, Afganistan…) imajo zelo slabo razvito kmetijstvo. Na drugi strani pa so države z visoko razvitim kmetijstvom vendar imajo zelo majhen delež kmečkega prebivalstva (Japonska, Tajvan…). Za visoko razvito kmetijstvo je značilen velik hektarski donos, države v kmetijstvo vlagajo dovolj kapitala in podpirajo uvajanje novih tehnologij. Kljub velikemu deležu kmečkega prebivalstva pa se pojavlja problem pomanjkanja površin primernih za obdelavo, saj jih je le okrog 20 %, v nekaterih državah celo pod 10 %. Glavni razlog za to pa podnebje, saj so določena območja puščavska druga pa prevlažna, hidromelioracija pa je predraga.

Glavni kmetijski pridelki so riž (vlažna tropska in subtropska podnebja), maniok (ekvatorialno podnebje), juta, dateljni (oaze JZ Azije), soja (Kitajska), kavčuk (Indonezija, Malezija), banane, čaj (južna Azija)

Zelena revolucija

Hrane je v Aziji sicer dovolj, vendar ni dovolj kvalitetna, zato so poskušali izvesti določene spremembe. Uvedli so t. i. zeleno revolucijo pri čemer so med seboj križali sorte tako da so dobili nove visokorodne vrste. Ker gre za občutljive rastline pa je potrebno tudi veliko vlaganja, zato so se v tako pridelavo usmerili le tisti z dovolj denarja kar pa je prineslo še večje socialne razlike.

Oblike poljedelstva

Za jugozahodno in notranjo Azijo (suha, posluha podnebja) je značilna predvsem nomadska živinoreja in ponekod na jugu namakalno poljedelstvo (pridelava riža). Za vlažne tropske in subtropske dele je značilno poljedelstvo brez namakanja, saj je padavin dovolj. Značilne so kulturne terase in predvsem tržno kmetijstvo (plantaže čajevca in kavčukovca).

Vplivi zahoda

V Aziji je še nedavno imela vera najpomembnejšo vlogo, sedaj pa se vse bolj uveljavljajo vrednote zahodne potrošniške družbe. Najhitreje razvijajoča država po drugi svetovni vojni je bila Japonska, v zadnjih dvajsetih letih pa se bo njenem vzoru razvijajo še druge (Singapur, Malezija, Tajvan).

Geografija

Glede na podobne naravno-geografske in družbeno-geografske značilnosti jo delimo v več geografskih enot, meje med katerimi pogosto niso natančno določene, vendar se razdelitev kljub temu uporablja.

Geopolitična delitev Azije po shemi ZN[3] (razen kjer je posebej označeno)

- Severna Azija[4]
- Srednja Azija
- (Jugo)zahodna Azija
- Južna Azija
- Vzhodna Azija
- Jugovzhodna Azija

- Severna Azija
- Vzhodna Azija
- Južna Azija
- Jugovzhodna Azija
- Jugozahodna Azija
- Srednja Azija

Druge delitve

- Monsunska Azija: klimatska regija, obsega ozemlje v JV in J Aziji, kjer se pojavljajo stalni vetrovi, monsuni. Njen severni del sega v zmerno topli pas, južni del pa v subtropski ter tropski pas. Omejena je še z Indijskim in Tihim oceanom.
- Bližnji, Srednji in Daljni vzhod: nejasno definirana, a široko uporabljana politična razdelitev, ki izhaja iz oznak Evropejcev za regije, s prebivalci katerih so imeli diplomatske stike.
- Azija-Pacifik: sodobnejši ekonomsko-politični pojem, poleg vzhodne in jugovzhodne Azije obsega še oceanske države.

Politična geografija

Zastava	Grb	Ime	Prebivalstvo	Površina (km²)	Glavno mesto
		Afganistan	30.419.928	647.500	Kabul
		Armenija	2.970.495	29.743	Erevan
		Azerbajdžan	9.493.600	86.600	Baku
		Bahrajn	1.248.348	760	Manama
		Bangladeš	150.039.000	147.570	Daka
		Butan	716.896	38.394	Thimphu
		Brunej	408.786	5.765	Bandar Seri Begawan
		Ciper	1.099.341	9.251	Nikozija
		Filipini	99.779.700	300.000	Manila
		Gruzija	4.570.934	69.700	Tbilisi
		Indija	1.205.073.612	3.287.263	New Delhi
		Indonezija	248.645.008	1.904.569	Džakarta
		Iran	78.868.711	1.648.195	Teheran
		Irak	31.129.225	438.317	Bagdad
		Izrael	7.590.758	20.770	Jerusalem
		Japonska	127.368.088	377.915	Tokio
		Jemen	24.771.809	527.968	Sana
		Jordanija	6.508.887	89,342	Aman
		Južna Koreja	50.004.441	100.210	Seul
		Kambodža	14.952.665	181.035	Phnom Penh
		Katar	1.951.591	11.586	Doha
		Kazahstan	17.522.010	2.724.900	Astana
		Kirgizistan	5.496.737	199.951	Biškek
		Kitajska (LR)	1.343.239.923	9.596.961	Peking
		Kuvajt	2.646.314	17.818	Kuvajt
		Laos	6.586.266	236.800	Vientjan
		Libanon	4.140.289	10.400	Bejrut
		Malezija	29.179.952	329.847	Kuala Lumpur
		Maldivi	394.451	298	Malé
		Mjanmar (Burma)	54.584.650	676.578	Najpjidav
		Mongolija	3.179.997	1.564.116	Ulan Bator
		Nepal	29.890.686	147.181	Katmandu
		Oman	3.090.150	309.500	Muškat
		Pakistan	190.291.129	796.095	Islamabad
		Palestina	4.279.699	6.220	Gaza/Ramala
		Rusija	142.517.670	17.098.242	Moskva
		Saudova Arabija	26.534.504	2.149.690	Rijad
		Severna Koreja	24.589.122	120.538	Pjongjang
		Singapur	5.353.494	697	Singapur
		Sirija	22.530.746	185.180	Damask
		Šrilanka	21.481.334	65.610	Colombo
		Tadžikistan	7.768.385	143.100	Dušanbe
		Tajska	67.091.089	513.120	Bangkok
		Tajvan	23.261.747	36,193	Tajpej
		Turčija	79.749.461	783.562	Ankara

		Turkmenistan	5.054.828	488.100	Ašhabad
		Uzbekistan	28.394.180	447.400	Taškent
		Vietnam	91.519.289	331.212	Hanoj
		Vzhodni Timor	1.143.667	14.874	Dili
		Združeni arabski emirati	5.314.317	83.600	Abu Dhabi

Sklici

1. *National Geographic Family Reference Atlas of the World*. Washington, D.C.: National Geographic Society (U.S.). 2006. str. 264.
2. "Continents of the World" (https://web.archive.org/web/20110722181955/http://www.worldatlas.com/geoquiz/thelist.htm). *The List*. Worldatlas.com. Arhivirano iz prvotnega spletišča (http://www.worldatlas.com/geoquiz/thelist.htm) dne 22 July 2011. Pridobljeno dne 25 July 2011. Neznan parameter `|deadurl=` ni upoštevan (pomoč)
3. Composition of macro geographical (continental) regions, geographical sub-regions, and selected economic and other groupings (http://unstats.un.org/unsd/methods/m49/m49regin.htm). Oddelek OZN za statistiko. Pridobljeno 22.11.2008.
4. The regions of Asia (http://www.britannica.com/EBchecked/topic/38479/Asia/48134/The-regions-of-Asia#ref=ref496028). Enciklopedija Britannica. Pridobljeno 22.11.2008

Viri

- *Države sveta* (COBISS (https://plus.cobiss.si/opac7/bib/226268160))
- *Zemlja; velika ilustrirana enciklopedija* (COBISS (https://plus.cobiss.si/opac7/bib/228630272))

Zunanje povezave

- BBC novice: Azija-pacifik (http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/default.stm), Srednji vzhod (http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/default.stm), Južna azija (http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/default.stm) (angleško)
- Slovenska diplomatsko konzularna predstavništva v Aziji in na Bližnjem vzhodu (http://web.archive.org/web/20070925004406/www.mzz.gov.si/si/diplomatsko_konzularna_predstavnistva/azija_in_bliznji_vzhod/)
- Zbirka zemljevidov Azije (http://www.lib.utexas.edu/maps/asia.html) (angleško)

Poglejte si besedo ***azija*** v Wikislovarju, prostem slovarju.

Wikimedijina zbirka ponuja več predstavnostnega gradiva o temi: ***Azija***

p · p · u (https://sl.wikipedia.org/w/index.php?title=Predloga:Celine&action=edit) **Celine sveta**

Afrika · Antarktika · Azija · Avstralija · Evropa · Severna Amerika · Južna A

Afrika-Evrazija · Ameriki · Evrazija · Oceanija

Geološke nadceline

Gondvana · Lavrazija · Pangea · Panocija · Rodinija · Kolumbija · Kenorlandija · Nena · Ur · Vaalbara

Zgodovinske celine

Arctica · Aziamerika · Atlantika · Avalonija · Baltika · Cimmeria · Kongovski kraton · Evrameril Kazahstanija · Lavrencija · Severna Kitajska · Sibirija · Južna Kitajska · Vzhodna Antarkti

Potopljene celine

Kerguelenska planota · Zelandija

Možne bodoče nadceline

Pangaea Ultima · Amasia · Novopangaea

Mitološke in umišljene celine

Atlantida · Kumari Kandam · Lemurija · Me Mu · Terra Australis

Glej tudi Regije sveta

p · p · u (https://sl.wikipedia.org/w/index.php?title=Predloga:Regije_sveta&action=edit) · z (https://sl.wikipedia.org/w/index.php?title=Predloga:Regije_sveta&action=history) **Regije sveta**

Afrika	Južna · Osrednja · Severna · Vzhodna · Zahodna		**Oceanija**	Avstralija · Melanezija · Mikronezija · Polinezija
Amerika	Severna · Srednja · Južna · Medmorska · Karibi · Angloamerika · Latinska Amerika		**Druge**	Azija-Pacifik · Bližnji vzhod · Daljni vzhod · Srednji vzhod · Tihooceanski lok
Azija			**Polarna območja**	Arktika · Antarktika

		Južna (Indijska podcelina) · Jugovzhodna · Jugozahodna / Zahodna · Srednja · Severna · Vzhodna
	Oceani	Svetovni · Arktični · Atlantski · Indijski · Južni · Tihi
	Evropa	Južna · Severna · Srednja · Vzhodna · Zahodna

Glej tudi Celine sveta

p · p · u (https://sl.wikipedia.org/w/index.php?title=Predloga:Dr%C5%BEave_Azije&action=edit)

Države v Aziji

Afganistan · Armenija · Azerbajdžan[1] · Bahrajn · Bangladeš · Butan · Brunej · Burma · Ciper · Egipt[2] · Filipini · Gruzija[1] · Indija · Indonezija[3] · Irak · Iran · Izrael · Japonska · Jemen · Jordanija · Kambodža · Katar · Kazahstan[1] · Kirgizistan · Kitajska, Ljudska republika · Kitajska, Republika (Tajvan)[4] · Koreja, Demokratična ljudska republika · Koreja, Republika · Kuvajt · Laos · Libanon · Maldivi · Malezija · Mongolija · Nepal · Oman · Pakistan · Rusija[1] · Saudova Arabija · Singapur · Sirija · Šrilanka · Tadžikistan · Tajska · Vzhodni Timor[3] · Turčija[1] · Turkmenistan · Uzbekistan · Vietnam · Združeni arabski emirati

[1] Deloma ali večidel v Evropi. [2] Deloma ali večidel v Afriki.
[3] Deloma ali v celoti jo obravnavajo kot del Oceanije. [4] Združeni narodi Republike Kitajske (Tajvana) ne priznavajo.

Za odvisna in druga ozemlja glej članek Odvisno ozemlje in Seznam nepriznanih držav.

p · p · u (https://sl.wikipedia.org/w/index.php?title=Predloga:Zemlja&action=edit)

Zemlja

Celine	Afrika · Antarktika · Azija · Avstralija · Evropa · Severna Amerika · Južna Amerika
Oceani	Arktični ocean · Atlantski ocean · Indijski ocean · Tihi ocean · Južni ocean
Geologija	Starost Zemlje · Geologija · Vede o Zemlji · Ekstremi na Zemlji · Prihodnost · Geološka zgodovina · Geološki zapis · Geofizika · Težnost · Zemljina zgodovina · Magnetno polje · Tektonika plošč · Struktura
Atmosfera	Zemljina atmosfera · Podnebje · Globalno segrevanje · Vreme
Okolje	Biom · Biosfera · Ekologija · Ekosistem · Človeški odtis na okolje · Evolucijska zgodovina življenja · Narava
Kultura in družba	Kartografija · Seznam držav · Digitalno mapiranje · V kulturi · Dan Zemlje · Svetovna ekonomija · Etimologija · Zgodovina sveta · Časovni pasovi · Svet
Planetarna znanost	Zemljina tirnica · Evolucija Osončja · Geologija zemljinih planetov · Položaj v Vesolju · Luna · Osončje

Kategorija · **Oris Zemlje**

Normativna kontrola	WorldCat Identities (https://www.worldcat.org/identities/containsVIAFID/315526119) · VIAF: 315526119 (https://viaf.org/viaf/315526119) · LCCN: sh85008606 (http://id.loc.gov/authorities/subjects/sh85008606) · GND: 4003217-6 (http://d-nb.info/gnd/4003217-6) · SELIBR: 139940 (https://libris.kb.se/auth/139940) · NDL: 00560427 (http://id.ndl.go.jp/auth/ndlna/00560427) · NKC: ge131486 (http://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c&local_base=aut&ccl_term=ica=ge131486&CON_LNG=ENG)